

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

МКУ «Управление образования АМО «Тункинский район»

МБОУ "Торская СОШ"

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО

 Хусаева В.Л.

Протокол №1
от «30» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Председатель
Методического совета

 Шобоева С.А.

Протокол №1
от «30» августа 2023г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы
 Янданова Е.П.

Приказ №108
от «1» сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

начального общего образования (1-4 классы)

по родному языку

Разработчик: **Хусаева Валентина Лопсоновна,**
учитель начальных классов

Торы 2023-2024

I. Планируемые результаты изучения учебного предмета «Бурятский язык»

Буряад хэлээр шадабари (предметные результаты):

- аялгануудай нугарал тухай ойлгосотой болохо
- ии - ы, ээ- эй аялган үзэгүүдэй бэшэлгэ тухай мэдэхэ;
- үгын анхан һуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялганай бэшэгдэхэ тухай;
- үгэнүүдэй бии бололго тухай, үгын бүридэл тухай суффикс, залгалта, анхан һуури, гараһан һуури;
- зөөлэн һууритай абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялган үзэг бэшэхэ тухай;
- юумэнэй нэрын падежнуудые ба тэдэнэй удха, үүргэ мэдэхэ;
- дахуул үгын үүргэ, тэрэнэй бэшэлгэ мэдэхэ;
- тэмдэгэй нэрын мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай;
- үйлэ үгын мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай
- үйлэ үгын түхэлэй бии болоходо аялгануудые бэшэхэ тухай;
- үйлэ үгын сагууд: (мүнөө, үнгэрһэн, ерээдүй), тэдэнэй хэлэлгэ соохи үүргэ тухай;
- хуриянгы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд тухай;
- мэдүүлэлэй юрын гэшүд тухай;
- бодомжолһон түхэлтэй текст тухай;
- текстээр фразеологимууд, омонимууд тухай;
- хэрэгэй саарһа, бэшэг бэшэхэ тухай.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;

- оршон тойронхи байгаалийн, тийхэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые

дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;

- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;

- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;

- уншаха, харилсаха дуратай байха;

- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тийхэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;

- түрэл хэлээ шуудалха эрмэлзэлтэй байха;

- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй тема хэлэхэ, зорилгыень табиha;

- багшатаяа сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яжа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиha;

- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө

ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;

- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха,

критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойроние шуудалха шадабари (познавательные УУД):

дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идеянь ямар бэ?

- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;

- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;

- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тийн һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр

хэлэхэ;

- анализ, синтез хэхэ;

- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;

- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;

- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;

- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;

- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тийн өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;

- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;

- асуудалнууды табиха.

Нуралсалай жэлэй һүүлдэ 4- дахи классай һурагшад иимэ

мэдэсэ ба дүршэлтэй болоһон байха:

– аялганай тааралдал, һубарил ба нугаралые, үгын һуури ба залгалтые, үндэһэн ба суффиксые, үзэһэн хэлэлгын хубинуудые, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүдые.

Һурагшад нимэ шадабаритай болохо:

- багшын уншажа үгэхэдэ, 50– 70 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшэхэ;
- үгын һүүлэй **ээ- эй, ээ- өө** аялгануудые зүбөөр хэрэглэхэ;
- юумэнэй нэрэнүүдые олоной тоодо зүбөөр хэрэглэхэ;
- тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо зүбөөр хэрэглэхэ;
- мэдүүлэлнүүдэй һүүлдэ асууһан ба шангадхаһан тэмдэгүүдые зүбөөр табижа шадаха;
- интонаци баримталан, мэдүүлэлнүүдые илгаха;
- мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые оложо шадаха;
- багшын уншажа үгэһэн текстдэ түсэб өөрөө табяад (50-60үгэтэй), һургалгын изложени бэшэхэ
- багшын хэлэжэ үгэһэн темэдэ гү, али хараһан, дуулаһан юумэн тухайгаа богонихон сочинени бэшэжэ шададаг болохо.

II.Содержание учебного предмета

1. Абяанууд ба үзэгүүд.

Энэ бүлэгэй гол шухала ойлгосонуудые, бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалань түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнууд, йотированна аялгануудые үгэ соо зүб хэрэглэжэ, бэшэжэ һуралга болоно. Энэ «Абяан ба үзэгүүд» гэһэн бүлэг соо хэлэгдэһэн арга хэрэгсэл ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые хараадаа абажа, абяан ба үзэгүүдые үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, һуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэ һэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшье зарим абяанууд үгүүлэгдээшэһээ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшээн, *адхана, худхана, набша, тобишо, нягта, Цогто* г.м. үгэнүүдтэ **т, п, к** абяан дуулдаашье хаань, тэдэнэй орондо **д.б, г**

үзэгүүдые бэшэнэбди. Үшөө тиихэдэ *тамга, эмгэн, архан, нархан, халгай, тулга* г.м. үгэнүүдтэ **м, р, л** хашалгануудай хойно тодо бэшэ **а,о,э** аялгануудые бэшэнэгүйбди.

2. Үгэ

Программа соо үгые лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй. Харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинүүдые дүүргэхэ болоно.

Нурагшад үгэ гээшэ бодото байдалай элдэб юумэнүүдые харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно.

Үгын бүридэл гурбадахи класста үзэгдэхэ. Тиихэдэ нуури залгалта тухай ойлгуулаад, тэдэниие бэшэхэ дүримүүдтэйн танилсуулха. Үгын нуури соо тодо бэшэ түргэн аялгануудые, үгын һүүлдэ тодо бэшэ **ээ, эй** аялгануудые бэшэхэ дүримдэ анхарал табигдаха. Үгын үндэһэн ба суффикс тухай түрүүшын ойлгосо абаха болоно.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд хоёрдохи класһаа эхилжэ үгтэнэ. Хэлэлгэ сооһоо **Хэн? Юун? Юу хэнэб? Ямар?** г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүдые оложо нуруалга хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

Дүрбэдэхи классай нурагшад хэлэлгын хубинуудай (юумэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, глагол) бусад формонуудтай танилсаха. Нурагшад юумэнэй нэрэнүүдые падежнүүдтэ хубилгажа нураха. Падежнүүдые асуудалаарнь илгаруулжа нураха. Падежэй залгалтануудтай танилсуулхадаа, дүримүүдые нь ойлгуулаад, зүбөөр бэшүүлжэ нураха. Юумэнэй нэрэ үзэлгэтэй хамта хойнонь дахуул үгэнүүдые хэрэглэхэ дүршэлтэй болгохо. Дахуул үгэнүүдые текст сооһоо оложо, мэдүүлэлнүүдые зохёоходоо, юумэнэй нэрэнүүдэй хойно таараха дахуул үгэ хэрэглэжэ нураха болоно.

Бэшэ хэлэлгын хубинууд (тэмдэгэй, тоогой, түлөөнэй) тон тобшохоноор ойлгуулагдаха. Эдэниие хэлэлгэ сооһоо оложо, аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ нураха. Түлөөнэй нэрэһээ гансал нуурай түлөөнэй нэрэтэй танилсуулха.

Тус классай нурагшад глагол тухай 3- дахи класста ойлгоноо үргэдхэхэ болно. Глаголой нуури ба залгалтын аялгануудые бэшэхэ дүрим дабтажа, саашань глаголой гурбан сагууд тухай ойлгуулха.

Дахуул үгэнүүд, частицанууд, союзуудые эхин классуудта тусгаар үзэхэгүй.

3. Мэдүүлэл.

Эхин классуудай нурагшад иимэ гурбан янзын мэдүүлэлнүүдые ойлгожо абаха: 1) мэдүүлэлэй янзанууд: юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд тухай; 2) мэдүүлэлэй гэшүүд тухай; 3) мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо тухай. Эдэ мэдээнүүдтэй нурагшад дүрбэн жэлэй туршада танилсаха болно.

Дүрбэдэхи классай нурагшад юрын гэшүүд (нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ, ушарлагша) гэхэн терминүүдтэй танилсажа, мэдүүлэл сооһоо шухала ба юрын гэшүүдые илгажа шадаха, нэгэ түрэл ба нэгэ түрэл бэшэ гэшүүдые ойлгожо абаха. Бүхы дүрбэн классуудта үзэгдэхэн мэдүүлэлнүүдые нурагшад хэлэлгэ ба бэшэлгэдээ хэрэглэжэ шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой.

Шудалан үзэжэ байгаа грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үхибүүдэй ойлгодог, һанамжаяа тайлбарилжа, тобшолол хэжэ шададаг болохо гэхэн эрилтэ программа соо табигдана.

Бүлэгүүдэй түсэблэлгэ

№	удха	Час
1	Хэлэлгын хубинууд	76
2	Мэдүүлэл	10
3	Хэлэлгын нюусанууд	8
4	Эрьежэ хойшоо харая...	8
		102

Шалгалтын ажалнууд

№	Шалгалтын ажал	Үнгэргэхэ саг
1	Шалгалтын диктант	
2	Шалгалтын диктант «Зохилдол»	
3	Шалгалтын ажал «Падежнүүд»	
4	Изложени «Дахуул үгэ»	
5	Изложени «Түлөөнэй нэрэ»	
6	Шалгалтын ажал (тест) Хэлэлгын хубинууд	
7	Изложени «Үйлэ үгэ»	
8		

III. Тематическое планирование по бурятскому языку

№	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг
	Юумэнэй нэрэ (32ч)	
1	Хэлэлгын ямар хубинуудые мэдэхэбта	2
2	Юумэнэй нэрэ	3
3	Юумэнэй нэрын тоо	2
4	Шалгалтын диктант	1
5	Зохилдол: ойлгосо	1
6	Юумэнэй нэрын зохилдохо нэгэдэхи арга	2
7	Зохилдолой хоёрдохи арга	2
8	Зохилдолой гурбадахи арга	2
9	Олоной тоогой түхэлтэй юумэнэй нэрын зохилдол	2
10	Нэрын падеж	2
11	Хамаанай падеж	2
12	Зүгэй падеж	2
13	Нэрын болон үйлын падежэй түхэлтэй юумэнэй нэрэнүүд	2
14	Шалгалтын ажал Н хашалган хүүлтэй юумэнэй нэрэнүүдэй үйлын падежэй	2

	түхэлнүүд	
15	Зэбсэгэй падежэй түхэлнүүд	2
16	Хамтын болон гаралай падежнүүд. Шалгалтын ажал	3
	Дахуул үгэ(4ч)	
17	Дахуул үгэнүүдэй үүргэ	2
18	Изложени.	2
	Түлөөнэй нэрэ (8ч)	
19	Түлөөнэй нэрэ: ойлгосо	2
20	Түлөөнэй нэрын нюур	2
21	Түлөөнэй нэрын зохилдол	2
22	Изложени	2
	Үйлэ үгэнүүд (15ч)	
23	Үйлэ үгэнүүд: тэдэнэй илгарал	2
24	Шалгалтын ажал Үйлэ үгэнүүдэй сагууд	2
25	Үйлэ үгэнүүдэй залгалтануудые бэшэхэ дүримүүд	2
26	Үйлэ үгэнүүдэй нюур харуулга	2
27	Изложени	2
28	Үйлэ үгэнүүдтэй буруушааһан частицануудые бэшэлгэ	3
29	Шалгалтын ажал Алдуунуудаа усадхаха ажал	2
	Тэмдэгэй нэрэ (7ч)	
30	Тэмдэгэй нэрэ	3
31	Үгын удха: антонимууд, синонимууд, омонимууд сэхэ болон шэлжэһэн удха	3
32	Изложени	1
	Тоогой нэрэ (4ч)	
33	Тоогой нэрэ	2
34	Тоогой нэрэнүүдэй хуури	2
	Наречи (8ч)	
35	Наречи	2
36	Наречи -мэдүүлэлэй гэшүүн	2

37	Наречинүүдэй удхаараа илгарал: сагай наречии	2
38	Шалгалтын диктант Алдуунуудаа усадхаха ажал	2
	Мэдүүлэл (9ч)	
39	Мэдүүлэл – хэлэлгын гол единицэ	2
40	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	3
41	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	3
42	Изложени	1
	Хэлэлгын нюусанууд (8ч)	
43	Хэлэлгын нюусанууд	2
44	Хэлэлгын стильнүүд	2
45	Уран найхануудай стиль, тэрэнэй илгарал	2
46	Номой стиль: тэрэнэй илгарал	2
	Дабталга (7ч)	
47	Эрьежэ хойшоо харагты. Үгэ	2
48	Мэдүүлэл	2
49	Хэлэнэй нюусанууд Жэлэй шалгалтын ажал	3
		Итого: 102ч

Учебно-методическое обеспечение:

- 1.Буряад хэлэн Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова
- 2.Ажалай дэбтэрР.С.Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова
- 3.Методическа дуралхалнууд Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова
- 4.Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд А.Б. Санжаева
- 5.Буряад хургуулиин программанууд Р.С. Дылыкова